

Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak -Kayseri'de Sivil Polis Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz-

Değerlendiren: İlhan BİLİCİ*

Faruk Karaarslan & Aylin Yonca Gençoğlu, 2019, *Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak- Kayseri'de Sivil Polis Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz*, Tezkire Yayınları, 1. Baskı, s. 196, Ankara – ISBN: 978-605-9835-28-2

Göç son zamanlarda sosyal bilimlerin en gözde konuları içerisinde yer almaktadır. Pek çok araştırmacının ilgisini çeken bu kavram özellikle Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'de daha da görünür ve araştırılabilir bir hal almaya başlamıştır. Ancak, “göç, sosyolojik olarak neyi ifade eder sorusunun cevabı göçün incelenmesindeki metodolojik yaklaşımların niteliğine dair bir cevabın da bulunması anlamına gelir” (s. 20). Bu itibarla genel geçer bir göç tanımını ortaya koymak benimse-
necek metodolojik yaklaşıma bağlı olarak değişecektir. Lakin, en basit ve yalın bir ifadeyle göçü tanımlamak gerekirse onu fiziki mekanlar arasındaki bireysel ya da kitlesel hareketlilik olarak özetlemek mümkündür. Çoğu zaman coğrafi bölgeler ya da yerleşim birimleri arasında cereyan eden bu insan hareketliliği Kavimler Göçü ile ortaya çıkan kitlesel eylemle göç tarihinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Bu başlangıç noktasından sonra bir diğer dönüm noktası olarak da Avrupalı kaşiflerin yüzyıllar önce yeni yerler keşfetmek üzere baş-

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ilhan.bilici@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4085-7274

latmış oldukları seyahatler dile getirilebilir. Bu seyahatler doğal olarak kıtalar arası yolculuklara ve nihayetinde sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle sanayileşme süreci sonrası yaşanan yeni hammadde alanlarının gereksinimi ve ulus devlet örgütlenmesinin önem kazanması ile birlikte Avrupa'nın küresel ölçekteki konumun tahkim edilmesiyle birlikte göçün doğası ve niteliği artık gözle görülür bir değişime maruz kalmaya başlamıştır. Göçün niteliğini değiştiren bir diğer faktör de I. ve II. Dünya Savaşları gibi kitlesel kıyımların yaşandığı ve masum sivillerin hayatlarını kaybettiği küresel savaşlardır. Dolayısıyla insanoğlunun yeryüzüne gönderildiği andan itibaren hareketliliğin muhatabı olduğu ve dönemsel konjonktüre göre farklılık taşıyabileceğini de ifade etmek mümkündür.

Doğal afet, savaş, iktisadi yetersizlikler, siyasal ve sosyal baskılar gibi nedenler bireysel hareketliliğin yani göçün temel nedenleri arasında sayılabilir. Göç bireyin yaşamını idame ettirebilmesi adına güvenli mekân arayışının bir sonucudur. Ancak, varılan yeni mekâna dair karşılaşılan yeni zorluklar da bulunmaktadır. Bireyin aşına olduğu bir kültürü ve kimliği terk etmesi endişe, adaptasyon gibi sorunların neticesinde psikolojik engelleri beraberinde getirebilmektedir. Bunun aşılmasına ilişkin maruz kalınan süreçler göçün sonuçlarına ilişkindir. Bu sonuçların tecrübe edildiği ve göç sürecinin son zamanlarda aktif bir şekilde yaşandığı ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Modern cumhuriyetin kurulması ve milliyetçilik akımlarının yaygınlaşmasıyla birlikte Türkiye göç alan ve veren ülkelerden birisi olmuştur. Tek parti dönemindeki ulus devlet anlayışının tahkim edilmesinin bir sonucu olarak dini, etnik ve kültürel anlamda türdeş bir toplumun inşası dönemin siyasal iktidarı tarafından belirleyici bir politika olarak benimsenmiştir. Bu doğrultuda Türk-Yunan mübadelesi ile Romanya ve Yugoslavya'daki Türklerin anavatana gelmesi bu politikanın bir sonucu olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan güvenli liman olarak görülen Anadolu coğrafyasına Boşnak ve Arnavut gibi farklı etnik kimliklere sahip toplulukların yerleşmesi Türkiye'nin göç haritasının ve hafızasının oluşmasına kaynaklık etmiştir. Bu süreci Bulgaristan'da ırkçı saldırıların hedefi haline gelen Müslüman Türklerin hareketliliği de renklendirmiştir. 1970'li yıllara gelindiğinde ise küreselleşmenin kapsamı gelişim göstererek Türkiye uluslararası göçlerin merkezi haline gelmeye başlamıştır. Bu süreçte İran'daki siyasal rejim değişikliği, Irak'taki siyasal istikrarsızlık ve iç karışıklıklar, Sovyet Rusya'sının Afganistan

işgali ile Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin sona ermesi gibi bir dizi tarihi hadise Türkiye'nin hem göç alan hem de geçiş için kullanılan mekânı haline getirmiştir. Lakin, Arap Baharı sonrası Suriye'de patlak veren iç savaş ve bu savaş sürecinde bir türlü dinmeyen yeni mekân arayışlarının merkezi uğrak alanlarından birisi Türkiye olmuştur. Türkiye göç alan ülke olması noktasında tarihi tecrübelerle sahip olmasına rağmen 2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş ve sonrasındaki kitlesel göç karşısında öngörülemeyen sonuçların muhatabı olmuştur.

“Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak” başlığı ile Faruk Karaarslan ile Aylin Yonca Gençoğlu tarafından kaleme alınan ve Tezkire Yayınları tarafından çıkarılan eserde göç olgusuna dair geleneğin ve alışılmışın dışında akademik bir perspektifle insan merkezli bir portre çizilmektedir. Diğer bir ifadeyle, yazarlar söz konusu çalışmayla “Suriye’den gelen göç dalgasına insan merkezli bir perspektiften yaklaşabilme imkanlarını” (s. 11) alternatif bir bakış açısıyla ortaya koymayı hedeflerken bunu “göçü karşılayanların göç sürecine ve göçmenlere dair yaklaşımlarını anlama[ya]” (s. 37) çalışarak amaçlamaktadır. Bunun için de Kayseri’deki göç olgusunun bir boyutunu oluşturan ve şehrin şekillenmesinde katkı sağlayan “sivil toplum, siyaset, eğitim ve sanayi alanlarında etkin olan aktörlerle” (s. 49) yapılan bu çalışmayla şehrin söz konusu meseleye dair genel duruşuna ilişkin öngörüler, aynı şehri paylaşan iki farklı toplumsal kesimin birlikte yaşama pratikleri ve sivil politik aktörlerin söz konusu olguya dair anlam dünyaları ortaya konulmaktadır. Zira Türkiye son dönemde hiç tecrübe etmediği kadar büyük bir göç dalgasına maruz kalmış ve toplamda 3 milyondan fazla Suriyeli göçmenin hem uğrak yeri hem de sığınağı olmuştur. Bu ölçekteki bir mülteci dalgasının tek bir ülke sathında ve “kaygan bir politik zeminde sürekli değişen koşullar karşısında her an yeni bir kitlesel göçe açık bir coğrafyada” (s. 186) gerçekleşmesine karşın oldukça insani bir yaklaşımla sürecin mücadelesi verilmektedir. Ancak, Türkiye hem mevcut durumu yönetebilecek hem de gelecekte muhtemel insan hareketliliğine hızlı ve etkili cevap üretebilecek yeni ve etkili göç politikalarının geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada, bahse konu kitap politika yapımcılarına ve karar alma mekanizmalarına göç konusunda yol gösterici bir mahiyet taşımaktadır. Çalışma giriş, sonuç ve değerlendirme dışında iki ana bölümden oluşmaktadır.

Yazarlar eserin “Sosyolojik Bir Süreç Olarak Göç” başlığını taşıyan birinci bölümünde çalışmanın konusunu oluşturan kavrama yani göç olgusuna dair anlaşılabilirliği kolaylaştırmak ve insani bir perspektif ortaya koyabilmek üzere kavramsal ve kuramsal bir çerçeve çizmektedir. Bu minvalde öncelikle literatürdeki hâkim göç tanımlarına yer verilmiştir. İlgili bölümün devamında ayrıca göçü anlama ve açıklama noktasında bütünselci bir yaklaşım sergileyebilmek adına mevcut göç teorileri -Ravanstein’in göç kuramı, Samuel Stouffer’in kesişen fırsatlar teorisi, Everett Lee’nin itme çekme kuramı, Bağımlılık Okulu’nun merkez-çevre kuramı, Wilper’in network kuramı ile göç sistemleri kuramı- üzerinde durulmuştur. Göçe yönelik insani bir perspektif geliştirebilmek adına girilen bu teşebbüsü meselenin ilgili literatürdeki ele alınışına atıfla tüm boyutlarıyla tartışılması takip etmektedir. Ancak literatürdeki farklı disiplinlerde ele alınan göç olgusuna ilişkin “akademik bir organizasyonun yapılamaması veya farklı disiplinlerden uzmanların bir araya gelerek, kendi disiplinlerinin normatif yapısını göç alanına dayatmadan, bir çalışma pratiği ortaya koyamaması, insani boyutun bütünüyle analiz edilmemesine ve göçün sınırlı bir alanda değerlendirilmesine neden olmaktadır” (s. 35). Başka bir ifadeyle, “göçmeni, göçmenin hafızasını, öyküsünü ve kimliğini dikkate almadan yapılmış” bir çalışma “göç sürecindeki insani boyutu kavramaktan uzaktır” (s. 36). Göçe ilişkin kapsamlı bir metodolojik yaklaşımın geliştirilememesinden kaynaklı ortaya çıkan bu boşluğun mevcut eserle doldurulmaya çalışılması çalışmanın en güçlü yanını oluşturmakta ve ilgili literatüre güncel bir katkı sunmaktadır. Fakat, Suriyeli göçü anlamaya yönelik yapılan bu araştırma sadece Kayseri’de gerçekleştirilmiştir. “Kayseri’nin nüfusunun %5,66’sı Suriyeli göçmen” olması ve “Suriyelilerin yoğun yaşadığı şehirler sıralamasında Kayseri ilk ona girme[mesine]” (s. 48) rağmen araştırmanın neden sadece Kayseri özelini kapsadığı cevaplanması gerek bir soru olarak zihinlerdeki yerini korumaya devam edecektir. Ayrıca, bu bölümde yer yer ciddi yazım hatalarına da rastlamak mümkündür. Bu da eserin mevcut bölümüne ilişkin yazım sürecinde gereken özenin gösterilmediğini salık vermektedir.

Eserin ikinci bölümünü “Kayseri’de Suriyelilerle Birlikte Yaşamak” oluşturmaktadır. Bu başlıkta yazarlar ilk bölümde ortaya konulan insan merkezli bir yaklaşımdan hareketle nitel araştırma yöntemini kullanarak Kayseri’de gerçekleştirilen saha araştırmasındaki verilere yer

vermiştir. Veri toplama tekniği olarak derinlemesine gerçekleştirilen mülakatlar ve sahada gerçekleştirilen gözlemler neticesinde göç hikayesinin üç saç ayağına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci saç ayağında araştırmanın metodolojik yaklaşımına dair açıklamalara yer verilmiş olup sivil politik aktörlerin göçmenlerin şehirdeki hayatta kalma mücadelelerini nasıl anlamlandırdıkları oluşturmaktadır. Bu anlamlandırma eylemi gerçekleştirilirken özellikle araştırmacıların 24 kişilik amaçlı örnekleme dayandırdığı görüşmelerde arzu edilen sonuçlara ulaşmak ve verilerin güvenilirliğini test etmek üzere “rehber görüşme formu” (s. 59) kullanmaları oldukça değerlidir. Suriyelilerin yaşam şartlarını ortaya koymayı hedefleyen bu birinci saç ayağında şehir halkının anlam dünyasında Suriyeliler sosyal piramidin alt basamaklarında görece iyi standartlarda bir yaşam sürdürmenin araçlarından mahrum bir şekilde yoksul, yardıma muhtaç ve eğitim düzeyi düşük bir seviyede yaşam savaşı vermektedir. Mevcut bölümün ikinci sacayağını da birlikte yaşama pratikleri ihtiva etmektedir. Bu sacayağı yazarlara göre göç hikayesinin henüz yazılmamış kısmı olmakla birlikte geleceğin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri olarak nitelendirilmektedir çünkü Suriye iç savaşından mütevellit ortaya çıkan bu kitlesel göçün entegrasyon, “dil ve eğitim, kültürel benzerlik ve farklılıklar, potansiyel sorun ve gerilim alanları ile suç ve güvenlik” (s. 179) gibi kaygı düzeyleri yüksek unsurlardan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü ve son sacayağını ise Kayserili ve Suriyelilerin birbirlerine yönelik geliştirmiş oldukları anlam dünyalarını ve karşılıklı algılarını oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, söz konusu sacayağıyla her iki toplumsal kesimin karşılıklı anlam dünyasında “sahip çıkma ve memnuniyet ile ötekileştirme ve tepkisellik” (s. 184) gibi durumların analizini gerçekleştirmektedir. Ancak yazarlar elde ettiği sonuçları ilgili literatür ile harmanlayıp bir tartışma ortamı oluşturmaktan biraz uzak görünmektedir. Bu durum da okuyucuyu ulaşılan verilerle baş başa bırakan ve kendi nefis muhasebesini yapan bir ortama terk etmektedir.